

Gammelgården

Naturbruksgymnasiet i Dingle 90 år

Sammanställt av Hans-Olof Hansson
Dingleskolans elevförbund

RYGGÅSSTUGAN

*”Som ett enkelt men värdigt monument från fordom skall du tala till
Bohusläns ungdom om gångna tider”*

Ursprung:

Ryggåsstugan kommer ursprungligen från Keberg i Bärfendal. Den 29 februari 1932 beslöt dåvarande ägaren till stugan, Bärfendals kommun, enhälligt att stugan skulle överlämnas som gåva till Dingleskolans Elevförbund. Den 18 maj nedrevs och flyttades stugan hit. Den är troligen byggd under mitten av 1700-talet. Här har levt en familj på sammanlagt sex personer samtidigt.

Stugans rumsindelning:

Storstugan, köket, och koven byggd i sten. Koven utgjorde diverserum och klädrum. Sista inneboende var Justina Hansdotter från Myrtorp i Bärfendal. Hon bodde under tiden 1909-1911 här tillsammans med änkan efter kyrkvaktmästaren Andreas Jonsson. När änkan därefter flyttade till Tossene, levde Justina sedan ensam kvar till julen 1931, då hon överflyttades till ålderdomshemmet i Hogslätt. Hon dog en månad senare.

Inneboende enligt Elevförbundets årsskrift 1932:

Christina (Gurisa)

Johan Magnus Andersson (d 1868) med hustru och fyra barn

Kyrkvaktmästaren Andreas Jonsson med hustru

Änkan efter Andreas Jonsson

Justina Hansdotter (d 1931)

*” Slocknande kolen vi tända på härden, varsamt vi taga de kära i vår vård.
Spinnrocken surrar vid lågande brasan, Medan vi väva på sägnernas bård.
Flamma forneld! Lys vår gärning! Lys genom tiden för sönerna väg hem till
fädernas gård”* (ur Elevförbundets årsskrift)

FIBENDALSTUGAN

Manhuset. Manbyggnaden är från mitten av 1700-talet och kommer från ¼ mantal Fibendal i Svarteborgs socken. Den är inköpt från makarna Simon och Anna Berndt för 500 kr den 25 oktober 1927 av Dingle Ungdomskolors Fornminnesförening. Den äldsta delen av huset uppfördes av Sven Halvardsson i mitten av 1700-talet. Sonen flyttade stugan 500 m i samband med enskiftet 1825. Huset gjordes samtidigt större enligt dåtida ideal och anses vara typisk för manbyggnaderna vid de medelstora jordbruken i denna del av Bohuslän under tidigt 1800-tal.

Stugan var från början sannolikt en ”enkelstuga” med ett rum och kök. Den byggdes om på sk dubbel bredd och fick sängkammare (finkammare) innanför storstugan och en sk gångkammare vid ingången i bredd med köket. Dessutom byggde man ut för en kammare på vinden/loftet. Man brukar kalla denna hustyp för dubbelhus då byggnadens bredd utgörs av två rum. Detta var stormaktstidens stilideal, som under 1700-talet gjorde sig gällande på de bohuslänska prästgårdarna. Under senare delen av 1700-talet blev det så småningom ett vanligt byggnadsskick även hos allmogen. Karaktäristiskt för hustypen är den ganska breda gaveln som nästan saknar taksprång, den låga gråstensgrunden och den omålade panelen.

Storstugan. Stora skänkskåpet, målat i gammal ek infällt i väggen, följde med stugan. Överdelen användes för förvaring av porslin, silver mm. I underdelen förvarades linne och dyl. Hörnskåpet från 1767 samt moraklockan från början av 1800-talet är ytterligare tidstypiska inslag. Eldstaden består av en sk ”järnkakelugn” eller ”norskugn” tvåställig. Denna kunde med fördel eldas med torv, vilket var en nödvändighet då bränsletillgången var mycket begränsad. Den var mycket populär under 1700-, större delen av 1800-talet och inköptes så sent som in på 1920-talet. Järnkakelugnar importerades från bl a Catrineholms jernverk utanför Halden.

Köket. Då särskilda kök började användas under 1700-talet försågs de med spiskomplex av gråsten. Så även i Fibendalstugan. Spisen har en öppen härd (sk gruva) med murad kåpa, samt är försedd med bakugn. Köket användes främst under sommaren, då den öppna skorstenspipan orsakade drag och kyla. Besvär med drag från loftet kunde till viss del avhjälpas genom att stänga till vindstrappan. Under vintern lagades maten med fördel i den varmbonade dagligstugan/storstugan.

Vinden/loftet. Spannmålsbingen är placerad i ”utloftet”. På bondgårdarna i Bohuslän var det under 1700- och 1800-talet vanligt att den tröskade spannmålen förvarades i manbyggnaden på vinden/loftet. (Spannmålshanteringen ändrades i början av 1900-talet då den flyttades ut till ekonomibygnaderna.) Förutom det öppna förvaringsutrymmet i ”utloftet” utgörs vinden av ett gavelrum som kunde brukas som klädkammare och som sovplats på sommaren.

Möbler och utrustning är skänkta till Dingleskolans Elevförbund.

Uppgifterna ovan är bl a tagna från ”Bohuslänska gårdar”, Bohusläns museums förlag, samt Elevförbundets årsskrift.

LADUGÅRDEN

Sammanbyggd ladugårdslänga från 1700-talet. Den kommer från Myrtorp i Bärfendal och är hitflyttad 1984. Ladugården är ombyggd under 1800-talet, och är ett bra exempel på en gammal och långvarig bohuslänsk byggnadstradition. Byggnadens ursprungliga delar inrymmer vagnbod, fähus, stall, skulle, loge och lada och är försedd med sk långskygga på båda långsidorna med en till viss del upphöjd logbro och indragen logport. Den västra delen inrymmande ”nya vagnboden” och ”magasinet” är tillbyggd i slutet av 1990-talet.

Ladan. Ladan är rundtimrad med urtag mot logen. Hur foderutrymmena utnyttjades varierade mellan gårdarna. I ladan inrymdes nekar och efter tröskningen halm, men det finns beskrivningar där man lagrade även hö i botten under halmen. Vid dörren åt fähuset hade man ett ”syslehalt”, som blev större allt eftersom. Man repade loss hö och halm med en ”rebbekrog”, blandade det väl, svepte ihop det till en ”vannel” och bar den till kobåset. Nykalvade kor fick mer hö än de andra som ens fick något. Hö var en bristvara och användes främst till hästarna. Denna ladugård har dock en skulle (ränne), så i ladan förvarades troligen endast nekar eller halm (Ränne kallades i norra Bohuslän för ”träve”).

Logen. Logen användes för tröskning av spannmål. Den är försedd med ett tätt plankgolv och täta sidor. Detta var viktigt så länge man tröskade med slaga (”pregel”). I väggen mellan logen och stallet finns ”rökteluckor” igenom vilka man kunde lägga foder direkt i krubborna. Logen eller logkistan i denna byggnad är något förhöjd. Dock var det vanligt i Bohuslän att man byggde lagårdarna längs sluttningar i suterräng med upphöjd logbro så att logen blev ordentligt förhöjd till en sk högloge,. Under denna skapades på det viset ytterligare ett utrymme, underlogen som kunde utnyttjas till stall, svinhus, gödselstad eller redskapsförvaring. Utanför logen finns en sk stående vandring uppmonterad med en enkel dragbom. Vandringen var relativt billig att anskaffa och fanns mot slutet av 1800-talet i stort antal, även vid ganska små gårdar. Den drogs av häst eller ox och kunde driva tröskverk, rensmaskiner, hackelseverk mm. Vandringen ersattes successivt under 1930- och 40-talen med förbränningsmotorer eller elektriska motorer. I mitten av 1900-talet förlorade logen och ladan sin ursprungliga funktion och började användas som förvaringsplats för maskiner. Här förvaras tröskverk och rensmaskiner.

Stall och fähus. Stallet var ofta placerat i underlogen om sådan fanns, med ingång bredvid logbron. Här ligger den placerad intill logen, med ”rökteluckor”. I stallet är det lågt i taket och mörkt. Man undvek att exponera hästarna för ljus. Fanns fönster satte man för med bräder. Man var vidare sparsam med luftvolymen som hästarna skulle värma upp. När hästarna ersattes av traktorer utökades istället kobesättningen. I fähuset stod korna traditionellt i bås avdelade med träplank och hade sina huvuden vända mot väggen. Vid senare moderniseringar satte man in fodergrindar i trä. Båspallen är i trä och gödseln skickades ut i små luckor. Först vid 1900-talets början propagerades för gjutna golv och foderbord, med djuren vända mot ett centralt längsgående foderbord. Större fönster och vitkalkade väggar och tak skulle bidra till ljusare fähus.

Inventarierna är skänkta till Dingleskolans Elevförbund.

Uppgifter tagna från ”Bohuslänska gårdar”, Bohusläns museums förlag och från ”Jordbrukets mekanisering i Sverige under tre sekler”, Harald A:son Moberg, samt Elevförbundets årsskrift.